

je nemalé. Hlavní nebezpečí spočívá v rychlém vstřebávání kůží (zejména ve formě alkoholového roztoku). V první řadě je nebezpečí ekzémů, ale i vážnějšího poškození kůže nebo nebezpečí rakoviny močového měchýře. Právě použití anilínových barviv jako náhrada či falšování henny např. při barvení vlasů, tetování či barvení kůže (nepravé tetování obtisky) je značně nebezpečné, zejména při pouličním turistickém použití a je dokumentováno řadou vážných poškození včetně dětí. Požití p-fenylendiaminu je však beznadějně smrtelné.

Jiří L i š k a

R E C E N Z E – R E V I E W S

Pistarino A., Miserere L., Schumacker R., D'Andrea S. & Soldán Z. (2005): *Briofite del Piemonte: la collezione della Val Sangone (Alpi occidentali, Torino)*. – *Catalogo XV, Museo Regionale di Scienze Naturali, Torino*. [458 pp., ISBN 88-86041-62-4, ISSN 1121-7553]

Náklad neuveden, cena EUR 40.00, recenzovaný výtisk je uložen v knihovně autora

Recenzovaná kniha představuje výsledky mnohaleté, do jisté míry až mravenčí práce mezinárodního týmu bryologických specialistů, jejímž výsledkem je ucelená bryoflóra údolí řeky Sangone západně severoitalského Turína. Jedná se o přibližně 40 km dlouhou a 10 km širokou oblast (asi 270 km²) na úbočí Pedemontánských Alp bezprostředně se dotýkající okraje města, s výškovým rozpětím od 220 m (při ústí Sangone do Pádu) po 2719 m nejvyšší hory povodí (Mte. Rocciavère). Data, která byla použita pro zkompileování této bryoflóry, byla značně objemná. Hlavním zdrojem bylo téměř 4000 herbářových položek turínského přírodovědného muzea (MRSN), jejichž hlavním „dodavatelem“ byl G. G. Bellia, ředitel místní botanické zahrady. Další tisícovka položek pocházela z herbářů veronského přírodovědného muzea (VER) a turínského univerzitního herbáře (TO). K těmto datům přibyla literární rešerše regionálních pramenů z let 1785 – 1981 (opět asi tisícovka údajů) a v neposlední řadě byla data cíleně doplněna i recentními sběry (přes 500 údajů).

Vlastní text knihy, který je (přinejmenším pro Středoevropany bohužel) psán italsky, je členěn do 16 kapitol. Z nich podstatné shrnují historii bryofloristického průzkumu území, sahající do 80. let 18. století (str. 17 – 32; k ní je možné počítat i samostatně řazené kapitoly o vědecké činnosti botanické zahrady údolí Val Sangone na str. 47 – 52), všeobecnou přírodopisnou charakteristiku území (str. 33 – 46), metodiku práce na katalogu (str. 53 – 68) a systematickou, fytogeografickou a ekologickou analýzu získaných bryofloristických dat, včetně vyhodnocení z hlediska zastoupení ohrožených elementů bryoflóry (str. 69 – 100). Vlastní soupisy lokalit a zjištěných taxonů jsou řazeny ve zbytku knihy (str. 109 – 445), součástí této části je i rozsáhlý soupis excerpované literatury (str. 111 – 122). Kniha uzavírá rejstřík taxonů.

Více slov si jistě zaslouží „srdce“ celé knihy, kterým je více než třísetstránkový soupis zjištěných mechorostů oblasti (55 druhů jätrovek a 290 druhů mechů). Hesla jsou pro snadnou orientaci v rámci jätrovek a mechů řazena abecedně. Pod třemi různými grafickými symboly jsou pak vypsané položky z jednotlivých herbářů (uveden je obsah schedy, evidenční herbářové číslo a zejména velmi cenné informace o determinátorovi položky – zde si nelze nevšimnout, že pod naprostou většinou určení mechů je podepsán český spoluautor knihy ☺ – a ex post doplněné UTM souřadnice sběru), literární údaje o výskytu druhu a případné poznámky. Ke každému druhu je pak připojena barevná mapka rozšíření, kde jsou třemi grafickými symboly rozlišeny údaje pocházející z revize herbářů, excerpce literatury a recentních sběrů. K některým druhům jsou

rovněž zařazeny barevné fotografie či mikrofotografie. Druhy revizí vyloučené jsou odlišeny kurzívou tištěným heslem.

Vydání jakékoli podobné regionální bryoflóry je věcí mimořádně užitečnou a v dnešní době bohužel zcela ojedinělou. Je tedy velmi obtížné srovnání – možná je na vině jen má zhoršující se paměť, ale nejsem si vědom toho, že by v posledním desetiletí vůbec kdy podobná rozsáhlá, bohatě barevně ilustrovaná publikace, zveřejňující z velké části výsledky revize historických herbářových položek vůbec vyšla. Určitým koncepčním nedostatkem (viděno optikou nezúčastněného pozorovatele) je snad právě zaměření se z větší části na revizi historického materiálu, který území patrně ne zcela reprezentativně floristicky pokrýl. Vlastní sběry italských členů autorského kolektivu (zkušený bryofloristé R. Schumacker a Z. Soldán mezi sběrateli položek bohužel nejsou) byly pak koncentrovány spíše do bryologicky atraktivních horských oblastí; subjektivně se mi tak zejména zdají podhodnocené údaje o výskytu teplomilnějších (sub)mediteránních druhů. To však patrně byla daň za možnost publikování této bryoflóry, kdy primárním finančně podpořeným cílem byla podle všeho determinace a revize rozsáhlého herbářového Belliova materiálu. I tak je však publikovaná bryoflóra Sangonského údolí velmi cenným srovnávacím materiálem pro regionální evropské bryoflóry a ukázkou preciznosti zpracování historického herbářového materiálu. V neposlední řadě pak publikace příjemně působí svou estetickou hodnotou a je tak ukázkovým výkladním oknem bryologie pro širší přírodumilovnou veřejnost.

Jan K u č e r a

Plášek V. (2005): Základy bryologie (Systém, fylogeneze a ekologie mechorostů). – Ostravská univerzita v Ostravě. [Skriptum, 79 p., ISBN 80-7368-095-5]

Náklad 200 ks, cena 85 Kč, možnost objednání na adrese Prodejna skript OU, Reální 5, 702 00 Ostrava 1, <http://www.osu.cz/prodejnaskript/index.php?fakulta=PRF&material=skripta>.

Skriptum bylo vydáno pro potřeby výuky bryologie především učitelských kombinací na přírodovědecké fakultě Ostravské univerzity a stalo se tak prvním svého druhu v ČR. Text má 77 stran a je rozčleněn do dvanácti kapitol. Po úvodních částech následuje kapitola o historii bryologie domácí i zahraniční a po ní již odborné systematické kapitoly. V systematické části je oddělení mechorostů rozděleno do čtyřech tříd (*Anthocerotopsida*, *Jungermanniopsida*, *Marchantiopsida* a *Bryopsida*). Text je doplněn množstvím obrázků a tabulek. Následují kapitoly o fylogenezi, fyziologii a ekologii. Vše je vhodně prokládáno doplňkovými komentáři a konkrétními příklady. Velmi nadstandardně působí pojednání o zajímavostech „Ze světa mechorostů“, které bychom v obdobných studijních textech jen stěží hledali. Závěrem je zařazena praktická kapitola o sběru, preparaci a herbářování těchto rostlin, samozřejmě nechybí ani seznam použité literatury.

Text je psán populárně naučnou formou, velmi srozumitelně a čtivě, takže neodradí ani amatérské obdivovatele mechorostů. Autor nepoužívá nadměrně odborné formulace, všechny neznámé termíny se snaží ihned vysvětlit. Navíc je skriptum bohaté na zdařilé a názorné ilustrace vysvětlovaných anatomických, morfologických i fyziologicko-ekologických znaků (většina ilustrací je převzata a upravena), a řada těžko představitelných mechanismů je tak konkretizována. Celková grafická úprava skript je velmi zdařilá

Po odborné stránce jsou skripta na vysoké úrovni. Autor čerpal z moderní literatury i osobních zkušeností získaných spoluprací s našimi i zahraničními odborníky. Mimo klasickou systematiku jsou zde otevřeny otázky molekulární biologie mechorostů, fylogeneze a další moderní metody výzkumu bryofyt.

Magda Z m r h a l o v á

Novotný I. & Kubešová S. (2004): Mechorosty známé neznámé. – Moravské zemské muzeum, Brno. [42 p. + 4 p. append., ISBN 80-7028-224-X]

Druhé přepracované vydání katalogu k výstavě začíná citací o významu a používání mechu z knihy „Domáci Vševed. Ilustrovaný slovník vědomostí ze všech oborů domácího hospodářství, rodinného a společenského života“. Knížka formátu A5 pak pokračuje kapitolou nazvanou *Mechorosty – nejstarší rostliny na souši*, která čtenáře seznamuje s výskytem mechorostů v různých geologických dobách. V kapitole *Jak se státi bryologem* kromě vysvětlení termínu bryolog a líčení cesty člověka přes zájem o přírodu až ke specializaci na mechorosty čtenář získá praktické informace, jak mechorosty správně sbírat, jak je uchovávat, jaké pomůcky ke sběru a určování má používat, jaké charakteristiky místa nálezu je vhodné zaznamenávat. Pro názornost je zobrazena etiketa a způsob skládání obálky. Velice nápaditá a vtipná je zmenšenina složené herbářové obálky, připevněná na vnitřní straně obálky knihy, v jejímž nitru se skrývá obrázek vzorku mechorostu. Jen letmo se autoři zmiňují o vlastním určování nasbíraného materiálu. Možná by bylo vhodné v této souvislosti alespoň krátce uvést, jakým způsobem se nasbíraný materiál definitivně určuje a odkázat na existující klíče k určování (v seznamu doplňující literatury však tyto odkazy jsou). V kapitole *Ledový muž* je čtenář vtažen do příběhu muže, u něhož byly nalezeny zbytky mechorostů. Dále následují kapitoly *Význam mechorostů v přírodě* a *Mechorosty a člověk*, v nichž se lze například dočíst o rašelinicích a rašeliníštích, o jejich rozloze v různých zemích a oblastech světa a o jejich významu v přírodě a pro člověka. Velice zajímavé jsou informace o rozmanitých způsobech využívání mechorostů člověkem v minulosti i v současnosti. V části *Co jsou to mechorosty?* se čtenář seznamuje se zařazením mechorostů do systému rostlin, se stavbou jejich těla, se způsoby rozšiřování. Podrobně je zde rozepsán individuální vývoj mechorostů a jeho rozdíly ve srovnání s cévnatými rostlinami. Je zde také nastíněno rozdělení mechorostů do jednotlivých tříd a podtříd, včetně jejich stručných charakteristik a kreseb celých rostlinek nebo částí stélek zástupců uvedených tříd a podtříd. Dále jsou popsány a v přehledné tabulce zobrazeny růstové formy mechorostů. Polovinu knížky tvoří kapitola *Mechy v literatuře*. Jen na základě vskutku mravenčí práce mohl vzniknout tento pozoruhodný soubor úryvků poezie, prózy a písni nejen českých, ale i řady světových básníků, spisovatelů či písničkářů, kteří ve svých dílech použili termín *mech* či nějaký jeho básnický obrat. Mnohé z úryvků jsou opatřeny vysvětlujícími komentáři autorů publikace, v nichž jsou líčeny pocity, které mechy u básníků či spisovatelů vyvolávají, a které často obsahují i doplňující informace vztahující se k citované situaci či uvedenému způsobu využití mechů nebo k autorovi úryvku. Publikace je kromě seznamu použité literatury vhodně doplněna i seznamem literatury, kde se lze o mechorostech dozvědět další informace, včetně odkazů na některé internetové stránky.

Jednotlivé kapitoly jsou dále doplněny obrázky či kresbami, které se vztahují k textu. Bohužel u některých z nich chybí podrobnější popis nebo propojení s textem (například u obrázku vývojového cyklu mechorostů; v názvu obrázku obústí mechu *Distichium* je termín peristom, v textu najdeme pouze termín obústí). Četné stránky knížky jsou na svých vnějších okrajích doplněny drobnějším písmem psanými sloupky s různými zajímavostmi ze světa mechorostů. Čtenář se zde dozvídá například o rekordech mezi mechorosty, o invazních druzích v České republice, o mechorostech – biomonitorech, o nezelené játrovce *Cryptothallus mirabilis* nebo o „svítícím“ mechu *Schistostega pennata*. Součástí publikace je i barevná příloha, v níž je na 4 stranách zobrazeno celkem 13 barevných fotografií opatřených stručnými charakteristikami zobrazených druhů mechorostů, v některých případech včetně zobrazeného měřítko či údaje o velikosti stélek. Fotografie tak vhodně dotvářejí představu čtenáře o rozmanitosti mechorostů.

Celkově tuto publikaci, jejímž cílem je podle slov autorů „vést čtenáře na jejich cestě mechové“, považuji za zdařilou a za vhodný materiál pro laiky, kteří se rozhodli více proniknout do tajů světa mechorostů. Zkušenému bryologovi se naopak prostřednictvím některých kapitol naskýtá příležitost podívat se na mechorosty jinak než přes lupu či mikroskop.